

LA PROBLEMÀTICA DE LES ABREVIACIONS I ELS DICCIONARIS¹

JOSEP M. MESTRES I SERRA

Sumari

1. Introducció
2. El món de les abreviacions i els seus problemes
  - 2.1. L'abast del terme *abreviació*
  - 2.2. La nomenclatura de les abreviacions
  - 2.3. La classificació de les abreviacions segons la grafia
    - 2.3.1. Criteris generals
    - 2.3.2. Les abreviatures
    - 2.3.3. Els símbols
    - 2.3.4. Les sigles
  - 2.4. La identificació de les abreviacions
    - 2.4.1. Identificació de les abreviacions segons la classe
    - 2.4.2. Identificació de les abreviacions segons la llengua
3. Els problemes de les abreviacions en les obres lexicogràfiques
  - 3.1. Les abreviacions en els diccionaris generals
  - 3.2. Les abreviacions en les enciclopèdies i en els diccionaris especialitzats i enciclopèdics
  - 3.3. Les abreviacions en els diccionaris d'equivalències
  - 3.4. Les abreviacions en els seus diccionaris
    - 3.4.1. El nombre de llistes
    - 3.4.2. L'ordenació alfabètica
    - 3.4.3. La inclusió d'abreviacions d'altres llengües
    - 3.4.4. La informació de les entrades
    - 3.4.5. La llista inversa
4. Conclusions
5. Algunes referències bibliogràfiques

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest article és proposar criteris per a l'elaboració dels diccionaris d'abreviacions, a partir de la meua experiència en la confecció del *Diccionari d'abreviacions* publicat per Enciclopèdia Catalana, SA, de Barcelona, l'any 1992.

1. Text del seminari impartit el dia 29 de març de 1995 en el programa de doctorat i màster en lingüística aplicada de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra. Agraïixo a Carolina Santamaria l'amabilitat que ha tingut de llegir-lo i de comentar-me'l, amb l'encert de sempre, ço que ha permès de precisar-ne uns quants aspectes i de millorar-lo en general.

El projecte del *Diccionari d'abreviacions* (DA) va néixer arran de la publicació d'un article titulat «Abreviacions: un assaig de classificació tipològica», aparegut en el núm. 6 (desembre del 1985) de la REVISTA DE LLENGUA I DRET de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya.

En aquest article feia, tal com indica el títol, un intent de classificació tipològica de les abreviacions en tres grans classes —que desenvoluparé en la secció següent—: abreviatures, símbols i sigles.

El fet que no hi hagués encara cap diccionari d'aquestes característiques en català i, alhora, que no hi hagués uns criteris fixats de grafia de les abreviacions, ens animà, a Josefina Guillén i a mi, a emprendre l'elaboració del primer diccionari d'abreviacions per a la llengua catalana.

La metodologia seguida per al buidatge fou la següent: atès que volíem obtenir un diccionari que abastés tot el domini lingüístic, a més del buidatge d'obres relacionades amb el món de les abreviacions i manuals especialitzats de disciplines diverses, vam demanar la col·laboració de persones de tot l'àmbit dels Països Catalans, des de la Catalunya Nord i Andorra fins al País Valencià i les Illes Balears, perquè recollissin les abreviacions més usuals pròpies d'aquests territoris.

La selecció de les entrades es féu de la manera següent:

- Pel que fa a les abreviatures, volíem recollir totes les que fossin vigents;
- Pel que fa als símbols, volíem recollir els més emprats en una gamma àmplia de disciplines;
- Pel que fa a les sigles, volíem recollir-ne una mostra significativa i variada.

Vam buscar també que hi hagués un equilibri en el nombre d'entrades de cada classe, per bé que la realitat actual és que l'ús de les sigles és abassegador en la nostra cultura.

D'altra banda, vam volem oferir també informació complementària que difícilment es pogués trobar sistematitzada en cap altre diccionari o enciclopèdia. Així, el DA ofereix la transliteració de cada abreviació —llevat de les abreviatures i de la majoria dels símbols, que es llegeixen com si l'expressió estigués desenvolupada (p. ex., «etcètera» per *etc.*; «metre» per *m*)—, les equivalències entre les diferents unitats de la física —incloent-hi les equivalències entre el sistema mètric i el sistema *avoirdupois*, d'ús encara en el món anglosaxó—, els valors de les constants de la física, el nombre atòmic dels elements químics i la llista inversa d'abreviacions —és a dir, del terme sense abreviar a l'abreviació corresponent.

Per bé que l'original fou redactat damunt de fitxes de cartolina (unes set mil cinc-cents amb l'entrada per la forma de l'abreviació i unes onze mil amb l'entrada per la forma del terme desenvolupat), la introducció en la base de dades DBU del sistema AS/400 d'IBM de què disposa Enciclopèdia Catalana fou relativament senzilla, ja que cada línia de la fitxa es corresponia amb un dels camps de l'entrada del diccionari.

No hem d'oblidar, però, que la nostra pretensió primera fou ordenar i classificar les abreviacions, donar uns criteris per compondre-les i oferir-ne una mostra representativa. En aquests moments, un diccionari d'abreviacions que tingui pretensions d'exhaustivitat n'hauria de contenir moltes més, especialment pel que fa a les sigles, que no paren de créixer en nombre.

2. EL MÓN DE LES ABREVIACIONS I ELS SEUS PROBLEMES

2.1. *L'abast del terme* abreviació

El primer problema que es vam trobar en voler ordenar les representacions abreujades en català fou que no hi havia una etiqueta única per designar-les conjuntament. La denominació tradicional *abreviatura* ens semblava insatisfactòria per tal com es confonia amb el nom d'una de les classes —la designada pròpiament amb el terme *abreviatura*—, i algun altre terme que havíem vist emprar, com ara *abreujament*,² ens semblava massa genèric o poc adequat a la realitat que volíem denominar.

N'hi va haver prou de consultar el *Diccionari general de la llengua catalana* per comprovar que hi havia un terme que s'hi podia ajustar perfectament: *abreviació* (la segona accepció diu: «Supressió de lletres en un mot per a abreujar-lo, de mots en la frase per a abreujar-la»);³ a més, coincidia amb la forma emprada en anglès, en francès i en italià (per bé que aquestes llengües també confonen els conceptes d'*abreviació* i *abreviatura*). Així, doncs, vam adoptar el terme *abreviació* per designar els «mots o sintagmes, nominals i preposicionals (sobretot nominals), representats abreujada-

2. Utilitzat, p. ex., per Maria Pena i Segimon Sibina en el llibre titulat *Documents: Formulari administratiu per a batxillerat unificat polivalent, centres universitaris, educació general bàsica, formació professional* (Girona, Paverd, 1986).

3. La segona accepció d'aquest mateix terme donada pel nou diccionari normatiu (*Diccionari de la llengua catalana*, Institut d'Estudis Catalans, 1995) és encara més adequada: «Reducció gràfica d'un mot o d'una frase per mitjà d'abreviatures, sigles, acrònims, etc.».

ment».⁴ Més endavant, vam descobrir casualment que en altres obres ja s'havia emprat amb aquest sentit.⁵

Així mateix, vam definir la *regla general de les abreviacions*, encara que sembli òbvia: «La *regla general de les abreviacions* és fer-les tan curtes com sigui possible i prescindir dels punts tant com es pugui (és a dir, sempre que no pugui induir a error)».⁶

Naturalment, si pensem en les abreviatures pròpiament dites, ens adonem immediatament que aquesta regla general té una gran excepció que abasta tota una classe, però això no obsta perquè la regla sigui adequada, tal com comprovarem més endavant (v. el § 2.3.2).

Només vam excloure de les abreviacions els abreujaments fònics, que es donen sobretot en els hipocorístics: *Ció* per *Concepció*, *bolí* per *bolígraf*.

2.2. La nomenclatura de les abreviacions⁷

Com he dit abans, els noms que designen les tres classes en què hem dividit les abreviacions són els següents:

a) *Abreviatura*, que definim com «la representació d'un mot o dels mots d'una frase per alguna o algunes de les seves lletres, la primera de les quals ha de ser la inicial»,⁸ i que es llegeix com si el terme fos sencer.

b) *Símbol*, que és «una forma abreujada o qualsevol altre signe que un organisme, generalment oficial i sovint internacional, pren com a representació d'una cosa o d'una operació»,⁹ i que es llegeix com si el mot o l'expressió fossin sencers, llevat d'algun cas excepcional (*pH*, «pe-hac», p. ex.).

c) *Sigla*, que és «la lletra o les lletres, generalment inicials, del nom de persones (nom i cognoms), d'empreses, d'associacions, de publicacions, d'instruments, de documents i d'altres entitats concretes o abstractes que hom usa per comoditat en comptes del nom sencer, especialment en la

4. *Diccionari d'abreviacions*, p. 15.

5. *Diccionari d'abreviacions*, p. 15, n. 1: «[...] es tracta de la *Gramàtica pedagògica de la llengua catalana*, de Joan Bardina (Barcelona, 1907, pàg. 148), i de l'obra *Com es fa un llibre. Diccionari de les arts gràfiques*, de Miquel Joseph i Mayol (Barcelona, 1979, pàg. 144-145)».

6. *Diccionari d'abreviacions*, p. 15.

7. En tot aquest text exemplificaré les abreviacions en lletra cursiva, per bé que, en realitat, dins un text en lletra rodona, exclusivament han d'anar en cursiva les abreviatures de les expressions no catalanes.

8. *Diccionari d'abreviacions*, p. 16.

9. *Diccionari d'abreviacions*, p. 19.

pràctica comercial i burocràtica»,¹⁰ i que es pot llegir lletrejada o bé com si es tractés d'un mot.

He deixat la sigla per al final perquè actualment són una mena de ca-laix de sastre de les abreviacions. (En general, quan avui dia es vol representar abreujadament un terme, la primera grafia en què s'acostuma a pensar és en la d'una sigla.)

2.3. La classificació de les abreviacions segons la grafia

2.3.1. Criteris generals

Hem vist que les abreviacions es classifiquen conceptualment, però també es classifiquen per la grafia, d'una manera indestruïble. Per tant, un cop definides les tres classes, veurem com es representen gràficament.

Recordem que la finalitat de l'abreujament és de fer l'abreviació tan curta com sigui possible. Efectivament, com més curtes són, són també més econòmiques, però alhora costa més de distingir-les (p. ex., segons el DA, *n.* pot equivaler a *nat/nada*, a *nombre*, a *nota*, a *nostre/nostra* i a *número*; en canvi, *núm.* —que conté dos caràcters més— equival només a *número*).

Per limitar, dins el possible, la confusió de significats, el DA proposa de distingir, si més no, les tres grans classes d'abreviacions mitjançant la grafia, tal com veurem a continuació. També cal tenir en compte que, segons la llengua en què escrivim, la grafia pot variar, especialment pel que fa a les abreviatures.

2.3.2. Les abreviatures

Les característiques bàsiques de la grafia de les abreviatures són les següents:

a) La primera lletra ha de ser la inicial de cada un dels elements que formen l'abreviatura (llevat d'algunes abreviatures marcades amb la barra inclinada en comptes del punt —*f/v* per a *favor vostre*—); s'han de respectar els espais que hi ha entre cada element (*s. e. o. o.* per *salvat error o omisió*).

10. *Diccionari d'abreviacions*, p. 17.

b) La inicial ha d'anar en minúscula o en majúscula segons que el terme de què prové l'abreviatura en porti o no (*rbla.* per *rambla*; *Hble. Sra.* per *Honorable Senyora*).

c) Han d'acabar en punt o en barra, o bé han de portar la barra entremig (*c. i c/* per *carrer*; *s/n* per *sense número*). Hi ha obres lexicogràfiques que fan servir la lletra cursiva com a diacrític i s'«estalvien» en alguns casos el punt final (vegeu, p. ex., la *Gran enciclopèdia catalana* o el mateix DA).

d) Poden portar marca de plural si l'abreviatura de la forma en singular acaba amb l'última lletra del terme desenvolupat (*Sres.* per *senyores*).

e) Si l'abreviatura és composta de més d'un mot, cal respectar els espais entre mots (*M. H. Sr.* per *Molt Honorable Senyor*).

f) S'han d'apostrofar l'article definit singular i la preposició *de* davant l'abreviatura com ho fariem si el mot fos sencer (*s. p. d'i.* per *sense peu d'impremta*).

2.3.3. Els símbols

Les característiques bàsiques de la grafia dels símbols són les següents:

a) Poden ser formats per lletres o per qualsevol altre signe (*km* per *kilòmetre/quilòmetre*, Ω per *ohm*). Si són formats per lletres, la primera no ha de coincidir per força amb la inicial del mot (*b* per *constant de Wien*).

b) Si són formats per lletres, la inicial o una altra de les lletres ha d'anar en majúscula en el cas que s'hagi fixat així oficialment (*He* per *heli*, *kWh* per *kilowatt hora*).¹¹ Altrament, es componen amb minúscules.

c) No han d'acabar en punt ni en barra inclinada, però alguns símbols compostos porten una barra entremig (*m/s* per *metre [partit] per segon*).

d) Els símbols compostos s'escriuen sense deixar cap espai entre els elements que els conformen (*ln* per *logaritme neperià*).

e) No porten marques de plural (*30 km* per *30 kilòmetres* [o *quilòmetres*]).

11. Es componen amb la inicial en majúscula, p. ex., els símbols de les unitats de la física el nom de les quals prové d'un nom propi (*W* per *watt/vat*), els símbols dels múltiples més grans (*M* per *mega*), els símbols internacionals dels vents (*N* per *nord*) i els símbols dels elements químics (*He* per *heli*) (vegeu el *Diccionari d'abreviacions*, p. 19).

f) No s'ha d'apostrofar cap partícula davant els símbols (*30 cg de Ag* per *30 centígrams d'argent*), llevat dels símbols dels vents —que són, en-sems, sigles— (*hem d'anar cap a l'E* per *hem d'anar cap a l'est*).

g) Hem inclòs en aquest subconjunt els numerals ordinals abreujats, per la manera de ser representats gràficament (*3a* per *tercera*; *25ns* per *vint-i-cinquens*).

h) Hi hem inclòs també tota mena de signes gràfics (§ per *paràgraf*; [3] per *so consonàntic, palatal, fricatiu, sonor*; $\wedge$ per *permeància*; ∞ per *infinit*).

i) Finalment, hi podem incloure també els *codis*,¹² que són elements d'un conjunt en el qual no n'hi pot haver dos d'identics; poden tenir una forma arbitrària, encara que hi hagi un criteri més o menys lògic de construcció. Poden ser formats de xifres i lletres: si són xifres, usualment no segueixen estrictament un ordre creixent; si són lletres, segons la grafia, alguns codis es poden incloure en les sigles (així, en el DA tenim les sigles dels aeroports, formades estrictament per tres lletres majúscules, que, per bé que en general són formats amb les primeres lletres del topònim —*ASU* per [*aeroport d'*] *Asunción*—, n'hi ha molts que s'han format amb una agrupació de lletres que més o menys recorda el topònim a què fa referència —*LEI* per [*aeroport d'*] *Almeria*; *EAS* per [*aeroport de*] *Sant Sebastià*—).

2.3.4. Les sigles

Les característiques bàsiques de la grafia de les sigles són les següents:

a) Poden ser formades únicament per lletres —sigles pròpiament dites— (*IEC* per *Institut d'Estudis Catalans*) o per lletres i algun altre signe —sigles mixtes o impròpies— (*TV3* per *Televisió de Catalunya, canal 3*; *AT&T* per *American Telephone and Telegraph*). Si són formades per lletres, en general coincideixen amb les inicials dels mots plens de què es compon el terme desenvolupat (*FGV* per *Ferrocarrils de la Generalitat Valenciana*). (Durant la confecció del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans s'ha plantejat el problema de la sigla que l'hauria de representar, ja que és habitual d'esmentar els diccionaris més importants mitjançant sigles convencionals d'ús general —p. ex., *DGLC* per *Diccionari*

12. Vegeu Josep M. MESTRES *et al.*, *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*, Barcelona, Eumo, Universitat de Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, Associació de Mestres Rosa Sensat, 1995, p. 284, § 5.7.

general de la llengua catalana, DCVB per *Diccionari català-valencià-balear*. La sigla DLC no es podia fer servir perquè ja s'havia adoptat per representar el *Diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana, SA, diccionari que es va editar l'any 1982 i que té una gran difusió; per tant, calia trobar una altra sigla. La solució ha estat adoptar la sigla DIEC, a la manera del DRAE —*Diccionario de la lengua española* de la Real Academia Española—, per tal com és el diccionari normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans.)

b) Les sigles es componen amb lletres majúscules i no porten accents (v. més endavant la grafia dels acrònims i dels mots maleta). Excepcionalment, les sigles emprades en l'àmbit de l'arxivística, la documentació i les publicacions periòdiques, i també en algunes especialitats científiques, es poden escriure amb alguna minúscula, sempre que no sigui la primera lletra (*LiA* per *Llengua i Administració*; *RNA_m* per *àcid ribonucleic missatger*).

c) Entre les diferents lletres que componen la sigla, no s'hi ha de posar cap punt —l'ús de la majúscula les distingeix dels mots i dels noms propis— ni cap barra al darrere, a fi que no es confongui amb una abreviatura.

d) Les sigles no han de portar marques de plural; per tant, són aberrants formes com ara **les PIMES*, **les PIMES*, **les PIME's*, en comptes de *les PIME* (per *les petites i mitjanes empreses*).

e) Hem inclòs en aquest subconjunt els acrònims, que abracen els acrònims pròpiament dits i els mots maleta. Segons la norma ISO 704,¹³ un *acrònim* és un terme format «a partir d'altres termes, pels procediments de truncació i d'acoblament».¹⁴ Pels exemples que dona aquesta norma, sembla que els acrònims —si més no, en anglès, en francès i en rus— s'han de compondre amb lletres minúscules (*radwaste* per *radioactive waste*).

f) Els *acrònims* pròpiament dits «retenen la primera síl·laba de cada element del terme per formar un nou terme»¹⁵ (*lineac* per *linear accelerator*).

13. ISO 704: 1987, p. 14.

14. Estalvio a l'auditori de tenir en compte la definició que fa d'*acrònim* la norma UNE 1-070-79, del juliol de 1979, perquè els confon amb les sigles que —tot i que es poden llegir com si fossin mots— són formades únicament per les inicials de l'expressió abreujada: «*acrònim*: Abreviatura [= forma gràfica abreujada de un término] —en cuanto al origen— compuesta de letras (o de sílabas) iniciales de varias palabras —"sigla"— y utilizada como palabra enunciada, por tanto como término abreviado [= término formado por la supresión de una o varias partes de un término dado; sea una forma fónica abreviada, sea una abreviatura enunciada como una palabra].» «Ejemplos: *Unesco*, *radar* (= radio detection and ranging); *maser* (= microwave amplification by stimulated emission of radiation); *OVNI* (= objeto volador no identificado).»

15. ISO 704: 1987, p. 14.

g) Els mots *maleta* —o mots *valisa*— «retenen la primera i la darrera síl·laba de[ls] dos elements del terme per formar un nou terme»¹⁶ (*français-anglais*).

b) Hi ha, encara, un grup no gaire nombrós de termes formats per marques registrades i denominacions de productes que procedeixen, més o menys remotament d'una sigla, els quals fóra preferible de compondre amb una sola majúscula inicial. Així, *Eumo* —que procedeix de la sigla *EUMO* (per *Escola Universitària de Mestres d'Osona*)— és el nom d'una editorial de Vic; *Seat* —que procedeix de la sigla *SEAT* (per *Sociedad Española de Automóviles de Turismo*)— és el nom d'una marca de cotxes de l'empresa alemanya Volkswagen.

i) Hi ha també noms de marques i productes que potser s'han format per acronímia, o bé pel simple desig de trobar un nom comercial fàcil de recordar i que es relacioni immediatament amb la denominació a la qual es refereix. En aquests casos, són admissibles dues grafies, com ara *TERMCAT* i *Termcat* (per *Centre de Terminologia per a la Llengua Catalana*).¹⁷

j) Una qüestió encara no fixada normativament és l'apostrofació de l'article definit singular (*el, la*) i de la preposició *de* davant les sigles. D'entrada, cal distingir els aspectes següents:¹⁸

- Segons la manera de llegir-les. Hi ha sigles que es llegeixen com un mot (*FAGI* per *Front d'Alliberament Gai de les Illes*; *EVA* per [*Pla d'*] *Estudis de València Actual*) i sigles que es llegeixen tot lletrejant-les (*TSJC* per *Tribunal Superior de Justícia de Catalunya*). En el primer cas, s'apliquen les regles generals d'apostrofació que ens ofereix la gramàtica.
- Segons la inicial del nom de la primera lletra de l'abreviació, en les sigles que s'han de lletrejar. Aquest nom pot començar amb un so consonàntic (*TVC* per *Televisió de Catalunya, SA*) o amb un so vocàlic (*ADC* per *Associació Democràtica de Catalunya*; *HCP* per *Hospital Clínic i Provincial [de Barcelona]*). En el primer cas, no s'ha d'apostrofar mai; en el segon cas, l'ús més estès recomana d'apostrofar les tres partícules davant *a, e, o*; d'apostrofar l'article masculí i la preposició *de* davant *i, u*, i d'apostrofar l'article masculí davant les consonants el nom de les quals comença per vocal o hac.

16. ISO 704: 1987, p. 14.

17. Josep M. MESTRES *et al.*, *Manual d'estil...*, p. 282, § 4.12.

18. Vegeu el quadre 1. Els exemples corresponen a sigles recollides en el DA.

- Segons el gènere de la sigla. Aquest depèn, normalment, del gènere del primer mot significatiu de la denominació desenvolupada (*el FAGI, la TVC*).

QUADRE 1: *Apostrofació davant les sigles*

		<i>Article definit masculí (el)</i>	<i>Article definit femení (la)</i>	<i>Preposició de</i>
<i>Sigles llegides com un mot</i>		el BOCAIB l'IVAM	la CECA l'AJEC	de DNA d'ADN
<i>Sigles lletrejades</i>	El nom de la primera lletra comença amb consonant	el TGV	la TVV	de BKK
	El nom de la primera lletra comença amb vocal o hac	l'FMI	la FNI	de SPJ

k) Alguns codis es poden representar mitjançant la grafia de les sigles, és a dir, amb majúscules, per bé que no cal que coincideixin amb cap inicial de la denominació a què fan referència.¹⁹

l) Finalment, cal advertir que, de tant en tant, apareixen modes peculiars en l'escriptura de les sigles, potser degudes a la ignorància, unides a un mal entès desig d'«innovació»: *P.P.C.C.* —amb punt després de cada suposada «inicial»— *O.N.U.* —únicament amb punts interiors, amb la qual cosa no és ni una sigla ni una abreviatura composta.

2.4. *La identificació de les abreviacions*

Una vegada hem vist com es classifiquen les abreviacions, ens podem preguntar com podem reconèixer una abreviació en un text concret.

Naturalment, aquest reconeixement s'ha de fer a partir dels trets que he donat de cada classe, però també cal tenir en compte la llengua en què ha estat escrita l'abreviació, puix que la mateixa abreviació pot voler dir coses diferents segons la llengua (així, per exemple, *agr.*, en alemany, equival

19. Vegeu el § 2.3.3.i.

a *altgriechisch*, 'grec antic', mentre que en català equival a *agricola*, *agricultor/agricultora*, *agricultura*; *comp.*, en anglès, equival a *computers*, 'ordinadors', mentre que en català equival a *compareu*; *a. m.*, en anglès, equival a *ante meridiem*, 'abans del migdia', mentre que en llatí equival a *ante matrem*, 'abans de la mare').

2.4.1. Identificació de les abreviacions segons la classe

En qualsevol text podem identificar una abreviació ben formada per les característiques essencials següents:

a) L'abreviatura és formada per lletres i acaba en punt o en barra inclinada, o bé porta una barra entremig; la primera lletra de l'abreviatura coincideix amb la inicial del terme desenvolupat; algunes abreviatures porten marca de plural.

b) El símbol és format per lletres o altres signes, i no porta cap punt ni cap barra inclinada al final, però sí que porta barra entremig en alguns símbols compostos; si és un símbol alfabètic, la primera lletra no ha de coincidir forçosament amb la inicial del terme desenvolupat; no porta marca de plural.

c) La sigla és formada per lletres majúscules, per bé que pot portar alguna lletra minúscula o algun altre signe en posició no inicial, i no porta cap punt ni cap barra inclinada; en general, cada lletra coincideix amb la inicial de cada mot significatiu del terme desenvolupat; no porta marca de plural.

2.4.2. Identificació de les abreviacions segons la llengua

Pel que fa a la llengua en què ha estat escrita una abreviació en un text, per tal d'identificar-la correctament hem de tenir en compte les recomanacions següents:

a) La forma de les abreviatures és pròpia de cada llengua, encara que sovint coincideixen en llengües diferents. Si, tal com recomana el *Diccionari d'abreviacions*, es fa servir la lletra cursiva en les abreviatures de les expressions estrangeres —llevat dels tractaments de persona, en què s'empra la inicial en majúscula com a diacrític (*M.* per *Monsieur*)—, s'evitarà qualsevol possible confusió.

b) Els símbols, en general, són fixats oficialment per organismes internacionals (és a dir, per organismes competents en la matèria de què es tracta —p. ex., la IUPAP—). No se'n modifica la grafia ni en els textos compostos totalment en una altra caixa.²⁰ Igualment, per evitar confusions, no s'escriuen en cursiva encara que facin referència a un terme d'una altra llengua.

c) Les sigles, en general, són també internacionals, atès que, si no, es podria dificultar la comunicació entre llengües i estats. De la mateixa manera que el nom de les empreses i les institucions privades no es pot traduir, tampoc no s'acostuma de traduir la sigla que les representa. D'altra banda, la traducció de sigles de termes tècnics i científics, com ara *DNA* → *ADN* (per *àcid desoxiribonucleic*), podria crear confusions (*ADN* vol dir, en anglès, *adenosin diphosphate*, 'difosfat d'adenosina'). La tendència dels mitjans de comunicació és, però, de traduir-ne les més conegudes al català. En qualsevol cas, no s'escriuen en cursiva encara que facin referència a un terme d'una altra llengua o si representen el títol d'una publicació o d'una obra artística.

3. ELS PROBLEMES DE LES ABREVIACIONS EN LES OBRES LEXICogrÀFIQUES

A l'hora de parlar de les característiques d'aparició de les abreviacions en els diccionaris, hem de distingir els tipus de diccionaris en què poden ocórrer, atès que és un factor essencial per decidir els criteris d'inclusió d'aquestes formes abreujades, tant quantitativa com qualitativa, que hem de seguir.

3.1. *Les abreviacions en els diccionaris generals*

En els diccionaris generals, no hi pot haver cap abreviació com a entrada, per tal com no són, formalment, mots. És un error, doncs, l'entrada *C. G. S.* del DGLC:

C. G. S. Dit del sistema d'unitats que té com a unitats fonamentals el centímetre, el gram i el segon.

20. Així, si en un text compost en caixa alta (és a dir, en majúscula) —com ara el títol d'un capítol d'un llibre— hi ha un símbol que s'ha de compondre en caixa baixa (és a dir, en minúscula), no es pot modificar en cap sentit: «ELS LLIBRES DE 17 × 24 cm DE FORMAT».

En canvi, les abreviacions poden aparèixer com a informació complementària (abreviatures pròpies de la redacció dels articles —com ara *m.* per *masculí*, *etc.* per *etcètera*—, fórmules químiques, unitats de la física...). S'ha de procurar que aquesta informació no depassi el marc d'un diccionari general (en cap cas no ha de ser informació enciclopèdica).

cesi *m.* Metall tou, anàleg al potassi; el seu símbol és Cs, i el pes atòmic, 132,81. [DGLC]

cícero *m.* Unitat usada en tipografia per a la justificació de línies, pàgines, etc.: val 12 punts, aprox. 4,5 mm. [DGLC]

cianúric *-a adj.* QUÍM INORG 1 Relatiu o pertanyent a l'àcid cianúric. 2 àcid cianúric Simtriaziatriol de l'àcid ciànic, de fórmula $C_4H_4N_4O_4$. [DLC]

etcètera *loc.* I la resta (escrit abreujadament *etc.*). [DGLC]

etarra 1 *adj.* Relatiu o pertanyent a ETA, organització independentista basca. 2 *m i f* Membre d'ETA. [DLC]

3.2. Les abreviacions en les enciclopèdies i en els diccionaris especialitzats i enciclopèdics

En les enciclopèdies i en els diccionaris especialitzats i enciclopèdics hi ha d'haver abreviacions com a entrades; de fet, és ben usual que hi siguin. La qüestió és fins a quin punt, i si és preferible de presentar-les en llistes a part o bé dins el cos del diccionari. De vegades es combinen aquests dos criteris, a fi de facilitar la consulta dels usuaris (en l'ordenació general de les entrades, i en quadres i taules, agrupades temàticament).

Cf *QU/M* Símbol del californi. [*Gran enciclopèdia catalana* (GEC)]

CGS *METR* Sistema d'unitats que elegeix com a magnituds [...]. [GEC]

etc Forma abreujada d'*etcètera* ↑. [GEC]

OP Ordinador personal. [*Diccionari d'informàtica*]²¹

N'hi ha d'haver com a informació complementària, amb més motiu

21. Carles CASTELLANOS i Eulàlia FERRÀNDIZ, *Diccionari d'informàtica*, 2a versió de la 2a ed., Barcelona, Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1986.

que en els diccionaris generals, ja que es tracta d'una informació que no deixa de ser enciclopèdica.

etambutol *m* QUÍM ORG/FARM [(d)-2,2'-(etilendiimino)di-1-butanol: C₁₀H₂₄N₂O₂]
Antibiòtic sintètic derivat de l'etilendiamina, que es fon a 88°C. [...] [GEC]

3.3. *Les abreviacions en els diccionaris d'equivalències*

En els diccionaris d'equivalències és molt útil que hi hagi abreviacions com a entrades, a fi de facilitar una ràpida i completa comprensió del text d'origen. Així, les abreviatures hi haurien de ser «totes», ja que són idiosincràtiques de cada llengua; les sigles que hi haurien de figurar són les de les institucions i els conceptes dels països que fan servir la llengua en què està redactat el diccionari, i els símbols no caldria que estiguessin gaire representats perquè són majorment internacionals.

Una qüestió que pot ser discutible és si han d'aparèixer en la llista general o bé en una llista a part. La finalitat del diccionari ha de determinar el nombre i la disposició de les abreviacions en el cos de l'obra.

DAT ('dæt) *s.* (*Digital Audio Tape*) cinta *f.* audio digital. [*Diccionari Vox anglès-català, català-anglès*]²²

Com a informació complementària dins els articles, les abreviacions no són gaire útils amb vista a la traducció directa, però sí que ho poden ser en la traducció inversa.

3.4. *Les abreviacions en els seus diccionaris*

Els diccionaris d'abreviacions no deixen de ser, en el fons, uns diccionaris ortogràfics (alguns, també de pronúncia) amb equivalències, és a dir, que ens indiquen com les hem d'escriure i quina expressió representen.

Hi ha diccionaris d'abreviacions que contenen informacions complementàries, com és el cas del DA, tal com he comentat abans. En el cas de les sigles, p. ex., alguns diccionaris donen els anys de constitució i de dissolució de les institucions, i fins i tot l'adreça i el telèfon.²³

22. Barcelona, Biblograf, 1988.

23. Vegeu, a tall d'exemple, Oleg RONGUS, *Sigles administratius et sigles susceptibles d'intéresser l'administration*, París, 1976.

Un diccionari d'abreviacions per a la llengua catalana que vulgui ser realment útil ha d'aplegar totes les abreviacions que s'utilitzen en els textos redactats en català. Això vol dir que també n'ha d'incloure d'altres llengües; el que és difícil de precisar és el nombre i l'abast d'aquestes incorporacions. En el cas del DA, si descomptem els símbols, que són internacionals, i les sigles que no tenen versió catalana, tan sols hi han estat afegides les abreviatures d'altres llengües relatives als tractaments de persona (*Mr.* per *Mister*, 'senyor').

Hi ha també diccionaris multilingües d'abreviacions per ajudar a la traducció de textos, especialment en determinades disciplines (dret, economia, medicina...).

3.4.1. El nombre de llistes

A l'hora de redactar un diccionari d'abreviacions hem de plantejar-nos prèviament quantes llistes volem posar-hi i com volem ordenar les entrades.

En el DA hi ha nou llistes diferents d'abreviacions, la més extensa de les quals és la d'abreviacions ordenades alfabèticament.

Però, què passa amb les abreviacions que comencen per una lletra grega o per un símbol no alfabètic?

En el DA hem optat per posar en una llista a part les abreviacions que comencen per una lletra de l'alfabet grec. En canvi, si la lletra grega és interior, l'abreviació figura en la llista general, ordenada d'acord amb el quadre 2.

Si l'abreviació comença per un símbol no alfabètic, aleshores s'imposa una ordenació temàtica, perquè la recerca no sigui excessivament llarga, i limitada en el nombre d'àrees, a fi que la recerca no esdevingui excessivament prolixa. Aquesta distribució és condicionada, lògicament, per la coincidència de símbols en àrees diferents. Així, p. ex., és preferible que el signe + aparegui en una única llista.²⁴

- + SÍMB
- 1 *m* escac, *esc.*
- 2 *més*, *mat.*

24. Vegeu l'apèndix d'«Arts gràfiques, escacs, geometria, matemàtiques i numismàtica», a *Diccionari d'abreviacions*, p. 229-235.

3.4.2. L'ordenació alfabètica

L'ordenació alfabètica d'un diccionari d'abreviacions és, potser, la més complexa de tots els diccionaris, atès que, a més d'haver de tenir llistes a part per als símbols no alfabètics i llistes diferents segons els diversos alfabetos en joc, ens trobem amb la dificultat d'haver d'ordenar tenint en compte subíndexs i superíndexs, alfabètics o numèrics, que poden aparèixer a la dreta o a l'esquerra de l'element base, i també amb signes no alfabètics, com ara punts, barres, etc.

QUADRE 2: *Ordenació general de les entrades del Diccionari d'abreviacions*

1	aa aA AA	⁰ a	aA	a. A.	ac/
10	AA	a ⁰	A _a	A. a.	c
11		0 ^a	A _A	A. A.	ç
19	a	a ₀	^α a	a/a	C
1a	À	¹ a	^δ a	a/A	C̄
1A	á	a ¹	^Δ a	A/a	c.
1z	Á	₁ a	^δ A	A/A	C.
1Z	à	a ₁	^Δ A	a0	c/
2	Ä	^a a	a ^δ	A0	C/
20	ä	^A a	a ^Δ	a1	°C
21	Ä	^a A	A ^δ	A1	C _∞
29	â	^A A	A ^Δ	aa	cella
2a	Â	a ^a	^δ a	aA	cel·la
2A	ã	a ^A	^Δ a	Aa	Cella
2z	Ã	A ^a	^δ A	AA	Cella
2Z	ã	A ^A	^Δ A	a-a	CELLA
3	Ä	_a a	a _δ	ac	CEL·LA
3a	a.	_A a	a _Δ	aC	l
3A	A.	_a A	A _δ	Ac	†
a(a)	a/	_A A	A _Δ	AC	L
A	A/	a _a	a. a.	ac.	Ł

Els criteris generals d'ordenació que hem seguit en el DA són els següents:²⁵

25. *Diccionari d'abreviacions*, p. 21.

L'ordenació alfabètica de les entrades és feta pel sistema discontinu —és a dir, mot a mot—, i segueix, a més, les regles següents:

1. Els superíndexs van abans que els subíndexs.
2. Les xifres van abans que les lletres.
3. Les minúscules precedeixen les majúscules només en cas d'igualtat de tots els elements que conformen l'abreviació.
4. Com a separadors, l'espai en blanc va abans que el punt, i aquest abans que la barra inclinada.
5. El guionet, el punt volat i la coma no són tinguts en compte.

A més, les entrades homògrafes s'ordenen posant en primer lloc la sigla i després el símbol.

A fi d'exemplificar i fer més explícits els criteris aplicats en el DA, en el quadre 2 presento una mostra, bastant detallada, del resultat que donarien en un cas hipotètic de màxima complexitat.

3.4.3. La inclusió d'abreviacions d'altres llengües

Com he dit abans, els límits de la inclusió d'abreviacions d'altres llengües en un diccionari d'abreviacions és difícil d'establir, però com a mínim ha de contenir les que puguin aparèixer amb una certa freqüència en les textos escrits en català (si és aquesta la llengua en què el redactem). Concretament, en el cas del DA vam tenir especialment en compte les que apareixien en les publicacions següents: el diari *Avui* i les revistes *El Temps*, *Escola Catalana*, *Muy Interesante* i *PC-DOS*.

Algú podria demanar si fóra interessant de fer un diccionari internacional d'abreviatures, atès que són les que varien segons la llengua. Efectivament, podria ser ben útil i, si fos prou exhaustiu, potser podria ajudar a unificar grafies entre les diferents llengües.

3.4.4. La informació de les entrades

Segons les «Normes d'ús» del DA, cada entrada del diccionari consta dels elements següents:²⁶

1. L'abreviatura, la sigla o el símbol, segons s'escaigui, en negreta. L'abreviació és precedida d'un asterisc si considerem que ha estat mal conformada.

26. *Diccionari d'abreviacions*, p. 20-21.

2. L'abreviatura o el nom del subconjunt a què pertany, en versaletes: **ABREV**, **SIGLA**, **SÍMB**.
3. En el cas de les sigles i en alguns símbols, la transliteració del nom que forma l'abreviació.
4. El número d'accepció, si n'hi ha més d'una, en negreta.
5. L'abreviatura de la categoria gramatical (si no es tracta d'un substantiu), del gènere i del nombre (si no es tracta del singular) corresponents a la forma desglossada en català, en cursiva.
6. Si es tracta d'un terme forà, el nom desglossat en cursiva, seguit de l'abreviatura de la llengua d'origen en rodona i, només quan sigui diferent de la del punt 5, de la categoria gramatical de la forma desglossada original en rodona; tot això entre parèntesis.
7. El nom sense abreujar en català.
8.
  - a) Les unitats genèriques de la física porten, entre parèntesis i en rodona, l'equació de dimensions.
  - b) Les unitats de mesura porten, entre parèntesis i en rodona, la mena d'unitat de què es tracta i l'equivalència amb la unitat fonamental o amb altres unitats; tot això entre parèntesis.
  - c) Els múltiples d'unitats porten l'equivalència entre parèntesis i en rodona.
  - d) Els símbols químics porten, entre parèntesis, el nombre atòmic.
  - e) Pel que fa a les dades numèriques dels símbols d'unitats de la física, el claudàtor que hi ha darrere el parèntesi indica la font d'on hem extret la informació, [...].
9. Si s'escau, l'abreviatura del camp de la ciència o del coneixement a què es pot adscriure el terme, en cursiva. (Cal advertir, però, que no és la nostra pretensió fer semàntica amb aquesta adscripció, sinó tan sols ajudar els lectors a situar l'entitat en qüestió.)
10. En les sigles, el símbol de l'estat a què pertanyen les entitats a què fan referència.

Vegem-ne un exemple:

A	SÍMB
1 m	Alacant, <i>autom.</i>
2 m	alfil, <i>esc.</i>
3 m	amper / ampere (unitat d'intensitat de corrent elèctric i de força electrotromotriu, fonamental del sistema internacional; equival a 1 C/s)[1], <i>fís.</i>
4 m	ànode, <i>fís.</i>
5 f	Àustria, <i>telec.</i>
6 m	la, <i>mús.</i>
7 f	superfície (eq. de dim., L ² ; un. en m ²), <i>fís.</i>

3.4.5. La llista inversa

El DA és un dels pocs diccionaris d'abreviacions que conté una llista que remet del terme desglossat a l'abreviació corresponent. Aquesta informació és molt útil per ajudar a escriure correctament les abreviacions

—perquè la podem trobar fàcilment a partir del terme desglossat— i també per saber quines representacions abreujades té un mot o una expressió determinades i poder-les comparar.

Concretament, en el DA hi ha més d'onze mil termes desglossats que ens remeten a les set mil cinc-cents abreviacions de què es compon el diccionari.

La presentació d'aquesta llista inversa en el DA s'ha fet a partir dels criteris següents:²⁷

Pel que fa al glossari de termes sense abreujar, les entrades consten dels elements següents:

1. El nom complet del terme, en rodona o en cursiva, segons s'escaigui.
2. La remissió a l'abreviació o a les abreviacions que poden representar aquest terme, en negreta quan es tracta d'una abreviació catalana i en negreta cursiva quan es tracta d'una abreviació forana. En les entrades que corresponen a l'apèndix d'abreviacions no alfabètiques, es fa remissió al número que apareix a l'esquerra de l'entrada.

Vegem-ne uns quants exemples:

abans de Crist **aC**; **a. d. C.**; *a. C.*

abreviatura **abrev.**; **abreviat.**

objecte volador no identificat **OVNI**; *UFO*

4. CONCLUSIONS

Aquest seminari ha tingut la finalitat d'oferir uns criteris per a l'elaboració dels diccionaris que apleguen abreviatures, símbols i sigles, i el primer requisit ha estat fixar un terme que englobés aquests tres conjunts d'elements abreujats. L'he designat *abreviació*, i he definit a continuació la *regla general de les abreviacions*.

Tot seguit, he «redefinit» cadascuna de les classes d'abreviacions i les he exemplificades a partir de les seves característiques gràfiques.

També he proposat un criteri per a la identificació de les abreviacions en els textos, que poden ser igualment útils en un buidatge amb vista a la confecció d'un diccionari d'abreviacions.

27. *Diccionari d'abreviacions*, p. 21.

En la tercera part de la meua exposició he comentat l'aparició de les abreviacions en els diferents tipus de diccionaris i, finalment, he ofert unes orientacions sobre el contingut bàsic que hauria de tenir un diccionari d'abreviacions.

Espero que l'experiència que hem pogut aportar Josefina Guillén i jo amb l'elaboració del *Diccionari d'abreviacions* hagi estat útil per a futures aportacions lexicogràfiques en aquest camp.

5. ALGUNES REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- INSTITUTO NACIONAL DE RACIONALIZACIÓN Y NORMALIZACIÓN. *Vocabulario de la terminología*. UNE 1-070-79. Madrid: IRANOR, juliol 1979, p. 9.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION. *Principes et méthodes de la terminologie*. ISO 704. [Ginebra]: ISO, 15.7.1987, p. 14.
- MARTÍNEZ DE SOUSA, JOSÉ. *Diccionario internacional de siglas y acrónimos*. 2a ed. Madrid: Pirámide, 1984.
- MESTRES, Josep M. «Abreviacions: un assaig de classificació tipològica». *Revista de Llengua i Dret*, 6 (desembre 1985).
- MESTRES, Josep M.; COSTA, Joan; OLIVA, Mireia; FITÉ, Ricard. *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*. Barcelona: Eumo: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat, 1995.
- MESTRES, Josep M.; GUILLÉN, Josefina. *Diccionari d'abreviacions*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1992.
- MOSSMAN, Jennifer. *Acronyms, initialisms & abbreviations dictionary: A guide to more than 520.000 acronyms, initialisms, abbreviations, [...]*. 16 ed. Detroit [etc.]: Gale Research, 1991.
- *New acronyms, initialisms & abbreviations dictionary: A guide to acronyms, initialisms, abbreviations, [...]*. Detroit [etc.]: Gale Research, 1992.
- *Reverse acronyms, initialisms & abbreviations dictionary: A companion volume to Acronyms, initialisms & abbreviations dictionary, [...]*. 18 ed. Detroit [etc.]: Gale Research, 1994.
- SANTAMARÍA, Andrés; CUARTAS, Augusto; MANGADA, Joaquín; MARTÍNEZ DE SOUSA, José. *Diccionario de incorrecciones, particularidades y curiosidades del lenguaje*. 4a ed. Madrid: Paraninfo, 1983.
- UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA. GABINET DE LLENGUA CATALANA. *Les majúscules i les minúscules*. Bellaterra: UAB. GLC, 1992.
- UNIVERSITAT DE BARCELONA. SERVEI DE LLENGUA CATALANA. *Proposta d'abreviatures, sigles i símbols*. 2a ed., rev. Barcelona: UB. SLC, 1992.
- ZOLONDEK, Debbie. «La siglaison: Observations en télématique et en médecine». *Terminogramme*, 63 (hivern 1992).